

107e

T. o. 590.

Fortunante CHRISTO! 8

EXERCITATIONUM ETHICARUM

Ad Lib. V. Ethic. Nicom. Aristot.

SEPTIMA,

De

JUSTITIA,

quam

PRÆSIDE,

Dn. FRIDERICO CAHLENO,

M. P. L. C. Gymnasij Rectore, Præcepto-

re suo æviternum colendo, tueri

pro virili conabitur

GOTTFRIDUS HILLMANNUS

Camentio - Lusatius,

A. D. 10. Januarij, A. O. R. clō Iōc LIX

In Auditorio Majori

horis ab 11 X. matutinis.

JENÆ,

Prelo Sengenvaldiano.

Inclytæ civitatis
Camentij
Nobili, Inclyto, & Amplissimo
senatui Dnnnn.

Consulibus, Judici,
cæterisque

Senatoribus ac Scabinis;
Viris nobilissimis, amplissimis, excellentiâ,
eruditione, prudentiâ, pietate, multoq; rerum usu &
experientiâ clarissimis, præstantissimis, Dominis Pa-
tronis promotoribus ac Mæcenatibus suis, omni
honoris, ac Observantiæ Cultu
atatem devenerandis.

vt &

Clarissimo, Doctissimo, præstantissimo, va-
riâq; rerum prudentiâ, & experientiâ
iusequiter conspicuo,

Dn.

Leonhardo Fritschio,
Redituum Electoralium per superiorem
Lusatiam Secretario fidelissimo, gravissimo, Pa-
trono, Promotori, ac Evergetæ suo æternâ
mentis observantiâ prosequendo

Has studiorum suorum primitias
cum ævitæ prosperitatis voto,
In debita observantiâ & gra-
titudinis tesseram Sa-
cratas cupit

Gottfried Hillman Respondens

Fortunante CHRISTO!

ΠΡΟΠΑΙΔΙΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ.

A Ccedimus tandem συνθεῶ πα-
λάμα, post expositas virtutes
morales simplices ad compositam
sive complexam, nempe JUSTI-
TIAM, de quâ *Philosophus Libro V.
Ethic. Nicom.* partim *the tice* par-
tim *problematicè* agit. Theſin tractat
tum in *genere* per *Justitiæ Universa-
lis definitionem & distinctionem*,
ubi de *Justitiâ legali* agit Cap. I. tum
in *specie & quidem vel summam*
de *Justitiâ particulari*, quoad de-
finitionem Cap. II. vel *distinctim*,
dividendo illam in *distributivam*,
tum *absolutè*, de materiâ ejus, quæ
sunt res & personæ, & formâ quæ est

æqualitas tum *respective* quoad
excessum secundum plus & minus,
Cap. III. Et *Commutativam*, vel *in*
se ratione *rei*, quoad materiam &
formam, & ratione *nominis* Cap.
IV. vel per *accidens* de *Talione*, tum
ex aliorum tum ex suâ sententiâ
Cap. V. *Problematicè*, de Justitiæ
effectu, scil. de jure, vel quoad *habi-*
tum, unde acquiratur, respectu juris
tum *politici*, tum *œconomici*, Cap. VI.
Et illius subdivisio in *Naturale* &
Legale juxta sententiam tum erro-
neam, tum veram, Cap. VII. vel
quoad *actiones* & harum in genere
tum distinctionem tum applicatio-
nem, Cap. VIII. In specie respectu
subjecti tum *patientis*, utrum quis
spontè possit affici injuriâ? Cap.
X. tum *agentis*, utrum æquitas sit
inversa à Justitiâ. Cap. X. De quibus
nunciatim ponimus.

Ex

EXCAP. I.

THESIS I.

Justitia est habitus, quo homines idonei sunt ad agendum ea, quae justa sunt, eademque agunt, & volunt.

ΕΚΔΕΣΙΣ.

Justitiæ vestiganda nobis erit natura & oppositum. Quoad illam occurrit tum definitum, tum definitio ipsa. Illud est Justitia, cujus notanda 1. *Etymologia*: juxta quam aliis derivatur à *sistendo jure* quasi *juristitia*, *Hotoman. ad præf Inst.* quod in eâ jus consistat. Alij à *subjecto*, sc. à *justo*, quod non nisi in viris justis reperitur. Alij ab *obiecto* nim. à *jure*: quod *Etymon* videtur esse convenientissimum. 2. *Homonymia*. Sumitur vox 1. *Theologice*, & tum Deo & Christo, tum hominibus tribuitur, quas acceptiones apud Theologos & *Ravanelum* in *Biblioth. Meisn. p. 2. Phil. S. f. 1. c. 1. q. 27.* videre licet. 2. *Philosophice* & quidem vel *impropriè* & *equivocè* tribuitur tum *brutis*, *Ælian. l. 2. de animal. c. 8.* delphinos justos vocat, tum *predonibus*

Cic. lib. 2. offic. dum rapinas justè partiun-
 tur: vel *proprie ac Ethicè*, & quidem vel
generice, prout omnes complectitur virtu-
 tes, & dicitur *justitia universalis*, quæ hic
 ab Aristotele præcipuè definita fuit, vel
Specificè, pro certâ virtute, quæ suum cujque;
 tribuit in externis rebus, præmiis scil. &
 pænis, contractibus & commerciis. *Syno-
 nymiam* brevitatis studio non addimus
 cum passim apud Philolog. & Philoso-
 phos occurrat. *Definitio* ipsa constat 1. *Ge-
 nere*, quod est habitus. 1. quia virtus omnis
 in habitu consistit. 2. quia oppositum ejus
 In *Justitia*, est habitus per quem volumus &
 agimus injusta. *II. Differentia* sumitur
 1. *â subjecto*, quod sunt homines: quia ut
 virtus omnis, sic & justitia, hominis bo-
 num est, ita non nisi homini convenire
 potest. 2. *ab objecto*, sc. iis, quæ *justa* sunt.
 Quia justa sunt, quæ rectæ rationi & legi-
 bus sunt congrua; qualia postulat justitia.
 3. *ab adjunctis*, quæ sunt 1. *δύναμις* facultas
 sive *idoneitas* barbarè loquendo. 2. *πρᾶξις*
 s. *actio*, quia justitiæ habitus practicus est,
 & vult, ut facultas illa in actum deducatur,
 justa

justa operando. 3. βέλησις s. voluntas, ne actio justitiæ sit invita, ignorata, aut fortuita, sed deliberata & destinata.

THESES . II.

Dividitur justitia in universalem & particularem.

ἐκθεσις.

Dari justitiam Universalem probant
 1. principia Naturæ practica, quæ ad unam aliquam virtutem ob latitudinem suam referri nequeunt 2. generale effatum illud: *Quod Tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* 3. quia generalis legum observatio est justitia, unde & ipsa Legalis dicitur 4. quia cū omnibus virtutibus ipsa est complexa & conjuncta 5. quia omnes Ethici unanimi consensu eam admittunt An v. hæc divisio sit generis in species, quod quidam volunt, an distinctio æquivoci in sua æquivocata, quod alii sustinent, hic non dirimemus: hoc interim asserentes, cū Universalis Justitia sit complexus quidam omnium virtutum particularium, ita ut virtus & Justitia re unum idemque sint, distinguanturque solūm ratione, sive con-

ceptu intellectus nostri, non posse naturam speciei illam hic sustinere.

THESES. III.

Justitia Legalis & virtus perfecta, ad alium relata.

ἐκ δευτέρου.

Legalis dicitur à Legibus, quia ad omnes sese leges & harum obedientiam extendit, & hinc præstantissima, perfectissima & utilissima est virtus: 1. quia est magis admirabilis, quàm vel Hesperus, vel Lucifer, uti Aristotel. loquitur. 2. quia omnibus commodat. 3. quia reliquas virtutes in se continet, & earum usum ostendit, juxta versum:

Ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετῇ σι.

Justitia in sese virtutes continet omnes.

Idcirco non est species virtutis, sed universa virtus, sicut Oppositum ejus *injustitia legalis παρανομία* sive universum vitium. Differt à quatenus justitia hæc refertur ad alios, h. e. ad bonum publicum promovendum dirigitur, in quo differt à generali virtute morali, quæ refertur ad habentem.

CAP.

CAP. II.

THESES. LV.

Datur iustitia quaedam particularis.

Ἐκθεσις.

Quia 1. datur iniustitia particularis ab universalis diversa. Nam actus cæterorum vitiorum, v g. timiditatis, avaritiæ, &c. longè diversi sunt ab actibus iniustitiæ, cuius etiam diversus finis est à finibus cæterorum vitiorum. 2. quia legum transgressio pertinet ad iniustitiam Universalem, avaritia, luxuria &c. ad particularem 3. quia si universalis cum particulari eadem est sequitur, omnes qui injustè agunt esse injustos eodem modo.

THESES. V.

Iustitia particularis cum universalis convenit & differt.

Ἐκθεσις.

Convenit quidem in genere, quoad nomen sed differt multifariam 1. *objectis*. Nam universalis versatur circa omnium virtutum objecta, ut & bona animi, cor-

poris & fortunæ; particularis v. circa propria & bona corporis & fortunæ, in quibus plus aut minus damni aut lucri subest.
 2. *Actionibus*. quia illius actiones circa omnes virtutes occurrunt; hujus vero in commutando & distribuendo versantur.
 3. *Finibus*. Illa finem cum reliquis virtutibus communem habet; hæc vero sc. particularis finem habet proprium, servare æqualitatem in bonorum & malorum distributione & commutatione.
 4. *Latitudine*. illa ab hæc differt, ut totum à parte, & hanc sub se complectitur.

THESES. VI.

Iustitia particularis est virtus moralis mediocritatem servans circa rerum externarum distributionem & permutationem, quantum cuique debetur.

ἐκθεσις.

Est certa virtutum moralium species, dum circa mores & actiones in distribuendo & permutando res externas, circa quas tanquam objectum suum, versatur, eo fine

ne

ne, ut æqualitas & æquitas in illis serve-
tur. Aliàs à ICris, l. 10 ff. de just. & jure ut
& lib. 1. inst. Justin. definitur: quod sit
constans & perpetua voluntas, jus suum uni-
cuiq; tribuendi. Ubi per voluntatem in-
telligitur habitus *προαιρεσις*. Pac. in not.
ad inst. per metonym: causæ Vocibus illis:
perpetua & constans, significatur habitus,
non quidem ratione actus continui,
sed ratione objecti, ut aliquis perpetuo ve-
lit justè agere. Per *jus suum* intelligit̃ il-
lud, quod jure unicuique debetur. Voce
tribuendi uterque actus intelligitur, qui
in distribuendo & commutando exerce-
tur. Vide Ethic. Horn. lib. 8. c. 11. p. 453.
Wescenbec. in paratit. de just. & jur.

THE S. VII.

Objectum justitiæ particularis in-
ternum est affectus circa bonum
externum occupatus; *Externum*
sunt res externæ distribuendæ &
commutandæ.

ἐκείσεως.

Quia ut in aliis virtutibus ita & hic
ipsa

ipsa bonorum externorum appetitio, quam habitus hic moderatur, objectum est internum. Externum vero res ipsæ externæ, non quidem ut sunt acquirendæ aut retinendæ, sed æqualiter distribuendæ & commutandæ. Hic enim *finis* est proprius hujus virtutis, nim. æqualitatē in omnibus distributionibus & commutationibus observare

T H E S. I I X.

Oppositum justitiæ particularis est injustitia particularis.

ἐκ τῆς ἐστῆς.

Injustitia vero particularis est vitium morale in excessu l. in defectu peccans circa rerum externarum distributionem & commutationem. Hæc *ἀδικία* nomine quidem una est, sed utriusque extremi significationem obtinet Arist. 4. ad Eudem c. 1. Nam & experientiâ teste, in excessu peccatur tota die per ἀκριβοδίκασον. Unde natum illud tritū. *Summū jus summa sæpè injuria est.* CAP. III.

T H E S. I X.

Justitia particularis duplex est: Distributiva & commutativa.

ἐκ τῆς

Ἐκθεσις.

Illa est, quæ in æqualitate consistens secundum dignitatem personarum in distributione premiorum & panarum occupatur secundum proportionem geometricam. Hæc est in inæqualitate, ut eam corrigat, estque vel in contractibus licitis voluntariis, ut in emtione, venditione &c. vel in contractibus fraudulentis, quæ delicta dicuntur, ut furto; vel in violentis, ut in contumeliâ, rapinâ &c. secundum proportionem Arithmeticam. Illa quippe est personarum ordinatio; hæc rerum distributio. Distinguntur igitur objectis, & proportione.

THESES. X.

Divisio justitiæ particularis in distributivam & commutativam, tanquam generis in species, est bona.

Ἐκθεσις.

Quia sicut commutatio à distributione & æqualitas geometrica & arithmetica specie inter se differunt, ita etiam justitia, quæ circa distributionem versatur differt ab altetâ, quæ circa commutationem est

est occupata., 2. quia duplex est proportio
geometrica & Arithmetica. Ergo duæ e-
tiam sunt species justitiæ: ratio: quia justitia
observatur cum proportione 3. quia res,
per quas Justitiam alteri tribuimus, sunt
duplices, scilicet bona fortunæ, quæ sunt
honores & divitiæ, circa illos commutati-
va, circa has distributiva est occupata.
4. quia bona illa vel publica sunt quæ per
distributivam, vel privata, quæ per com-
mutativam dispensantur Magis. Eth. p. 462.

THE S. XI.

Distributiva Justitia est virtus,
mediocritatem servans circa bona
vel onera distribuenda communia in-
ter eos qui communitatis ejusdem sunt
participes, ita ut unicuique nec plus
nec minus tribuatur quam par est

ἐκ δεσῆς.

In hâc definitione *Genus* constituitur
virtus, scil. remotum: nam immediate
cum Justitiâ particulari potius conjungi-
tur: retinetur tamen illud, quia est usitatus
& magis perspicuû, magis etiam exprimit
natura

naturam ejus, quod sit species virtutis. Differentia petitur à *formâ*. quod medium fervet non quidem secundam proportionem *Arithmeticam* uti voluit *Xenophon* neque *Musicam* neque *harmonicam* quod *Bodin* lib. 6. de Rep. c. 6. probat. (quem vide refutatum ab excellentissimo *Hornicio* pag. 470.) sed *Geometricam*: quia non omnes personę sunt æquales aliudque virtuoso, aliud vitioso, aliud nobili aliud ignobili, tribuendum est. 2. quia uti se persona ad personam, aut meritum unius ad meritum alterius se habet; ita res, quę uni cedit, aut onus, quod uni imponitur se habere debet ad rem, quę alteri cedit, aut ad onus quod alteri imponitur. 3. quia nisi hoc fiat pessundantur Respubl.

*Nam id perire plurimas urbes facit
si vir probus fortiq; mactus pectore
non auferat plus premij, quam pessimus:*

Eurip. in Hecubâ.

2. ab *Objecto* scil. externo, quod sunt tum *bona communia* v. .g. præmia, honores, dignitates, officia &c. quę pro meritis cuique distribuenda: tum *onera communia* v. .g. census, tributa, excubię &c. quę pro

con-

conditione personarum & bonorum in
 Resp. ab ipsis possessorum imponenda.
 3. à *subiecto*, quod est Civis, vel alius in Re-
 publicâ constitutus, cujus membrum est.
 Quod enim non debetur alicui, ut præmiũ
 vel onus publicum, illud ad commutati-
 vam justitiam potius pertinere dicitur.
 4. ut æquum à proportione servetur se-
 cundum merita personarum. Nam æqua-
 litatem rerum inter se sequitur etiam æ-
 qualitas personarum, aliàs causæ sunt justè
 conquerendi. In Justitia distributiva verò
 æqualitas illa desumenda est ex dignitate
 personarum, respectu laboris & mercedis.

THESES. XII.

CAP. IV.

*Justitia Commutativa est virtus
 moralis, quæ res ad humanum usum
 spectantes ita commutantur seu com-
 pensantur, ut uni non plus, alteri mi-
 nus relinquatur.*

ἐκδεστική.

Sive ut supra ex Arist. cap. 2. hujus
 b. 5. definitur: *est Virtus quæ in cō-
 tracti-*

tractibus seu commerciis hominum emen-
dandis versatur. Convenit cum distributi-
 va in eo, quod in utraque sit æqualitas,
 quia æquale est medium lucri & damni, &
 quia iudex medius est, ut adæquet inju-
 riam ex officio: sed *distinguuntur à se invi-*
cem proportionibus, ut jam dictum. Genus
 cum distributiva commune habet. *diffe-*
rentia, petitur. I. ab objecto, quod sunt
res permutande gr. συναλλάγματα, com-
 mercia contractus privatorum hominum.
 Latius scil. sumto vocabulo, quam ICTI,
 ex l. 19. ff. de verb. signif. solent accipere.
 Dividuntur hinc ab Aristotele contractus
involuntarios & involuntarios. Illi sunt qui
 mutuo paciscentium consensu constitu-
 untur, v. g. emtio venditio, locutio, mu-
 tuum, depositum, commodatum, Em-
 phiteusis, Feudum, Fidejussio stipulatio
 &c. Item contractus *innominati* v. g. Do,
 ut des; facio, ut facias; do, ut facias; facio,
 ut des. Et ab his sunt *lucrum & damnum*
proprie dicta. *Involuntarij* sunt, quibus
 proximus læditur verbo vel facto, idque
 vel in iudicio, vel extra iudiciū. De qui-
 bus videndi ICTI, 2. à forma seu medio quod
 est

est proportio *Arithmetica*; Cum precium rei, & pæna delicto, & contra æquatur, quæ hic adhibenda est 1. propter honestatem, 2. æqualitatem, 3. necessitatem, 4. utilitatem, 5. permutationum veritatem. Quod ut fiant requiritur 1. rerum permutandarum æstimium, 2. permutantium iudicium & 3. permutationis æquilibrium. 3. à subjectis ut distributiva publicis sic commutativa privatis convenit personis.

THESES. XIII.

Oppositum Justitiæ est Injustitia.
ἐκδεσῖς.

Intellige non pro ut universali opponitur Justitiæ, & sic omnia vitia moralia complectitur, diciturque *Injustitia Universalis*. Sed prout opponitur Justitiæ particulari, & definitur, quod sit *vitium morale secundum quod aliquis in distributionibus & compensationibus æqualitatem unius ad alterum violat*: hoc est alteri plus, alteri minus tribuit. Cujus vitii tria sunt requisita: 1. ut erga alium agat, 2. ut sciens & volens injusta agat, 3. ut contra voluntatem alterius agat. *Utrumque extremum in excessu & defectu pugnans uno nomine exprimitur*

tur *Injustitie* quod applicatione quidem est unum idemque, ratione vero & modo diversum. Nam injustus unâ eademque actione in utroque simul peccat.

THESES. XIV.

Injustitia hæc distribuitur in distributivam & commutativam.

χολ. *Injustitia distributiva est vitium secundum quod bona vel onera Communia non equaliter inter eos, qui communitatis alicujus participes distribuuntur. Idque fit, cum medium juxta proportionem geometricam violatur, v. g. si pæna æqualis minus merito cum magis merito irrogatur, aut plus præmii datur minus merito de qua vid. Excellentiss. Dn. D. Johan. Musæum Disp. pecul. de Æqual. in præm. & pæn. §. 36. Justitia commutativa est vitium juxta quod equalitas in commutationibus (contra proportionem Arithmetica) violatur.*

THESES. XV.

CAP. V.

Justitia commutativa non est idem cum talione.

Cum commutativa in eo sit posita, ut quantum boni vel mali alter alteri facit, tantum recipiat, & vero *talio* nihil sit aliud, quam *reciproca perpeſſio*, quâ quis id *viciffim patitur*, quod alteri fecit, hinc pythagoræi, teſte hîc Ariſtotele, omnem Juſtitiam nuda ~~ratione~~ ^{ratione} comprehendi ſtatuerunt. Verum *talio ſimplex* neque ad diſtributi-
vâ, neque ad commutativâ propriè quadrat, juxta philoſophum, tum quod perſonæ non ſint pares, nec res omnes aut facta æquè ſpontanea: veruntamen ſi adhibeatur *talio proportionalis* & reddatur idem, non quod ſimpliciter ſed ratione æſtimationis & æquitatis tale eſt | non ſolum dari, ſed & neceſſario dari talionem fatendum eſt: 1. quia alias ſtare non poſſit Republica, niſi bonum pro bono aut malum pro malo præfertim in præmiis ac pænis daretur. 2. quia ipſa natura homines hanc docuit, *Ariſt. lib. 1. polit. cap. 6.* 3. quia quantum egit alter, tantum & alter patiatur, æquum eſt. Vide *Horn. lib. 3. cap. 13. p. 515.*

THESES. XVI.

Medium æquationis inventio est
numi.

ἐκδεσῖς.

Indigentia quidem per se est causa & quasi mensura omnis civilis societatis; quâ diversæ dignitatis homines & opifices ad communionem coguntur. Unde etiam fieri videmus in civitatibus, ut pro majori vel minori indigentia res nunc carius, nunc vilius vendantur sed per accidens societatis hujus vinculum & quasi mensura rerum est *numus lege & arbitrio hominum introductus, ut sit instrumentum amabile & idoneum commutationum & commerciorum inter cives & extraneos.* Cum enim in omni societate sit permutatio, & sic quoque æstimatio, ejus vicarius numus etiam ut adsit oportet: Et quia omnia metitur, ut ad æquet secundum usum, æstimium aut necessitatem. Tanti enim aliquid æstimatur, quanti habetur ejus usus. *Vide Horn. lib. 1. pag. 517.*

THESES. XVII.

E 3

CAP.

CAP. IV.

Effectum Justitiæ est Jus.

ΕΚΔΕΣΙΣ.

Propositis nonnullis quæstionibus, Aristoteles hoc c. s. transit ad Justitiæ scilicet particularis effectum. quod est jus Hoc secundum D. d. scholasticos definitur: Regula justa seu mensura, quæ nos dirigit & obligat in actionibus moralibus. Secundum Ictos & Philosophos: *Jus est justitiæ effectus, quod in mutua societatis usu hominibus recta ratio prescribit.* Dividit illud in analogicum, sive secundum quid, quale est oeconomicum h. e. paternum, herile, matrimoniale I. quia inter familiam nulla est lex proprie dicta, siquidem ductu naturæ ad societatis mutua conservationem homines feruntur. 2. quia non sunt tales personæ, inter quas lex proprie esse possit: & proprium sive *Politicum* seu civile, quod ipse simpliciter jus vocat, inter eos qui communitate & societate vitæ inter se conjuncti sunt, ut homines liberi, ad sufficientem rerum necessariorum copiam.

THESES. XIIIX.

Cap.

CAP. VII.

Dividitur jus politicum ab Aristotele, b. l. in naturale & legale.

Jus naturale à Juris Consultis definitur: quod natura omnia animalia docuit: Tit. 2. lib. 1. Instit. & lib. 1. cap. de jur. Veter enucl. in pr. quæ definitio non æquè omnibus magni nominis Ictis probatur, uti videri potest apud Dominum *Frantzki* in *Com. ad pandect. it. de Justitia & jure n. 106. & seq. Hahnium in observation. ad Wesemb. tit. 3. de J. s. J. n. 14. Hugo Grotium lib. 1. de jure P. & B. c. 1. n. 11.* Cum nullum jus sine ratione subsistere possit, quia cum in bruta animalia non cadat, etiam juris propriè nō posse esse compotes. Deindè inter quos Jus est, inter eos etiam est æquum & bonum, Lex & Justitia, uti cap. præced. Aristotel. docuit. Hæc verò cum brutis non competant, utpote quæ impetu naturali potius, quam certâ ratione reguntur: etiã jus illis tribui nullum, nisi analogice & improprie potest. Addunt authores citati. 3. rationē: quia non sunt capacia contrarij sc. iujurię: cū enim damnum dant, non dicuntur facere injuriam, sed pauperiem. Verūm

hæc obiter. Philosophi sic describunt *jus naturale*, quod sit *rationis nostra judicium* seu *dictamen*, quo cognoscimus *facienda esse recta & natura consentanea & fugienda contraria* v. g. vim vi repellere licet: quod tibi non vis fieri alteri ne feceris. parentes sunt honorandi: Et alia principia practica & conclusiones ex his necessario & proxime deductæ. *Jus Legale seu legitimum esse dicunt*, quod suam auctoritatem habet ex *instituto* quodq; post constitutionem omnes, quibus *latum est obligat*. Ejus varias divisiones in *jus Gentium & civile*, & hujus *in scriptum*, quod *lex* plerumq; dicitur, & *non scriptum*, quod *consuetudo* appellatur, nostri *instituti non est*, hic perquirere.

THESES. XIX.

CAP. IIX. & IX.

Oppositum juris est injuria.

ἐκθεσις.

Est hæc *juris violatio* (effectum *injustitiæ*) cum a *sciente & volente alicui invito præter meritum damnum infertur*. Generaliter injuria dicitur omne, quod non *jure fit*. lib. 4. Instit. tit. 4.

§. I.

§. I. *Specialiter modo culpam, & damnum culpâ datum Ulpian. l. 1. D. de injur. & fam: libel. modo contumeliam significat. Et dividitur in realem quando manus inferuntur, & Verbalem, quando convitiû fit ore, literis, libello, carmine aut alio scripto, in alterius infamiam. L. 5. §. 1. D. ad leg. Aquil.* Cæterum quæ Aristoteles his capitibus tradit de differentiâ actionû justarum & injustarum, quatenus vel spontaneæ sunt vel in vitæ: item quæ fiunt per ignorantiam & scientiam & inde resultantibus quibusdam quæstionibus v.g. *an quis injuriam sponte patiatur? An quis affectuum impulsu aliquid facit, injustè faciat, ne nimium excreseat hæc materia, alios præsertim tractata fusius, ea scientes ac volentes sicco, quod ajunt, pede transimus.*

THE S. XX.

CAP. X. & XI.

COgnatum Justitiæ, & juris est æquitas. ἐκ δευτέρου.

Est hæc correctio legis eâ parte quâ deficit ob suam generalitatem. Quod igitur scriptû jus generaliter præscribit & propter

F 5

va-

varietatem circumstantiarū determinatē
 definire nequit, id in specialibus negotiis
 commode & benigne interpretatur æqui-
 tas. Hæc est *velut anima legum & Lesbia*
quædam regula, ne iudex in iudicando
 summum jus semper persequatur, quod
 summa sæpè injuria est, sed ex æquo & bo-
 no iudicans habitâ præsertim ratione per-
 sonæ peccantis, sententiam ferat, non ni-
 mis rigidam. Æquitas hæc igitur juri non
 adversatur, sed ejus tantum est limitatio,
 temperans rigorem. Legis seu juris, & pæ-
 narum severitatem in delictis emolliens.

THESES. XXI.

EXtrema æquitatis sunt summū jus
 (ἀκρίβοδυνατον) & malitiosa juris
 interpretatio. (συνκοφιλία.

ἐκδεσιν.

*Illud est jus rigidum, quo quis simpliciter
 verba legis Urget, sine ullâ mitiore eorum in-
 terpretatione. Ideoq; summa sæpe est injuria
 juxta Comicum ac propterea prorsus dam-
 nanda, ut Modestin. in lib. 25. D. de LL. sta-
 tuit satius namq; est de sententia Augusti-
 ni, innocentem servare, quam nocentem*

per-

perdere. Nimia iustitia incurrit peccatum, temperata facit perfectos. *Hoc est, cum quis jus ipsum iniquè calumniatur, & malitiose interpretatur fraudandi alterius gratia.* v. g. si quis triginta dierum inducias cum hoste pactus & noctu populetur a gros, & ipsum opprimat quale ex emplum est apud Cic. lib. i. off. & hæc quoque *συννοφελία* à viri boni officio aliena est.

Confectaria Axiomata.

I. Philosophi & Icti considerant eandem iustitiam, licet non eodem modo.

De Iustitiâ particulari nullum est dubium: de Universali probatur, quia hæc complectitur omnes virtutes; At vero quæ à legibus præscribuntur æquè concernunt omnes virtutes, uti vel præcepta juris innuunt, dum jubent honestè vivere, quod idem est, ac secundum virtutem vivere. Non verò eodem modo. Philosophi enim considerant iustitiam ut *κατόρθωμα*, seu rectum & perfectum officium. Icti verò ut *καθήκον*, seu medium aut conveniens. Philosophi potissimum spectant *προαίρεσιν* & in.

interiores animi motus; Icti vero actiones præprimis externas.

II. *In penis irrogandis proportio Arithmetica est adhibenda.*

1. Quia aliàs secundum Geometricam proportionem, Vir magnus & benè meritus nunquam multandus esset ob id factū, ob quod plebejus puniri solet, & sic minuta furta punirentur, sacrilegia vero in triumphis ferrentur, uti *seneca dixit ad Lucilium*. 2. quia viri magni delinquendo bis peccant, facto nimirum & exemplo. 3. quia sciens & prudens qui delinquit, gravius delinquit. 4. quia ipsa lex divina ad stipulatur: *Magnum iudicabis uti parvum, nec erit apud Te acceptio personarum*. 5. quia Aristoteles cap. 4. asserit: nihil referre probus ne vir malum, an malus probum fraudet. Sed notandum, sententiam Aristotelis valere de jure divino & naturali: aliorum verò opiniones de jure civili & positivo. Vide *Tiraquell. in tract. de penis cap. 21. Arnis. in polit. lib. 1. cap. 18. Horn. Ethic. lib. 3. cap. 13. pag. 496.* Verum in hâc difficili & vexatâ opinione nemini præjudicamus, parati meliora monenti cedere.

III. *Finis*

III. *Jus Civile non pugnat cum Naturali.*

Est enim additamentum quasi ejus & limitatione pro ratione circumstantiarum, quod si jus civile in totum secedit à ratione naturali, non lex est, sed Tyrannis, Civilis enim ratio jura naturalia corrumpere non potest.

IV. *Qui justa agit non statim dicens est justus.*

Multa enim differunt *justa agere*, quod solum modo actum notat, & *juste agere*, quod habitum importat; sicut igitur una hirundo non facit *V. r.*, ita nec una alterave actio justa, facit habitum justitiæ. 2. quia quod justum est, etiam puer mente captus vel, temere vel fortuito quis potest agere, qui tamen propterea non agunt justè, quia non diriguntur à rectà ratione, *uti Scaliger loquitur in lib. 3. in Theophrast. de plant. c. 2.*

V. *Προσωποληψία in justitiā locum non habeat.*

1. Quia repugnat legi divinæ, de non accipiendis in judicio personis. 2. refragatur justitiæ distributiæ. 3. etiam lædit conscientiam judicis ex affectu animadvertentis aut indulgentis. Sed distinguunt hic non nulli inter

περὶ σωποληφίαν respectu ipsius personæ simpliciter considerata, & sic contraria est justitiæ ac respectu qualitatum ac factorum personæ; & sic admitti potest in distributivâ justitiâ quoad præmia & pœnas. Mitius enim animadvertendum in Virum de Rep. diu & benè meritum, quam nihil aut parum meritum quâ personæ acceptione, justitia non violatur. Merita enim sunt norma & mensura præmiorum & pœnarum. Vide D. Christ. Matthia, Diss. Ethic. 4. Colleg. 3. p. 425.

VI. Ingratus peccat contra justitiam & omnes ejus species.

Sicut enim *Gratitudo est justitia* jucundam accepti beneficii memoriam conservans & quantum fieri potest retribuens: ita qui per ingritudinē peccat, in ipsam justitiam beneficium acceptum tanquam non acceptum habendo, omnemque justam compensationē negligendo, graviter delinquit. Quo vitio, uti nihil pejus, ita nihil hodie frequentius: Ut verò exclamare liceat cum *Cauallo*:

Omnia sunt ingrata: nihil, fecisse benigne, est.
Et verissimum deprehendatur, quod in senatu Imper. Caroli V. quondam pronunciavit *Fridericus Dux Alba*: Iste hodie malus obtinuit mos, ut *summa beneficia non nisi ingenibus maleficiis recompensentur*, sic *Ciceroni* caput præcidit *Popilius Centurio* quem ipse antea in judicio servaverat. *Julio Cæsari* vitam proditoriè eripuit

puer Cassius & complices quibus eandem antea donaverat: Cujus verba Laberius in theatro expressit hæc: *Meve servasse, ut essent, qui me perderent?* Eadem hodie fabula mutatis tantum personis agitur. Verum ubi benè meritis nulla, uti par erat, præmia conferuntur, nulla pro laboribus Herculeis gratia reponitur, sed pro Benefactis malefacta rependuntur, non solū ardor rem juvandi publicam & privatam frigescit, & languescit omnis in laborando industria, sed divina quoq; Nemesis istam insignem injuriam non relinquit inultam, uti exempla passim obvia comprobant.

VII. *Injuria quandoque mussitanda potius quam ulciscenda est.*

Hoc est, ratio Christianismi flagitat, ne statim profiliamus ad vindictam: sed patienter toleremus Deo permittentes vindictam. Nū modo injuriæ sint graviores & atrociores, aut repetitæ, quo casu viro bono licet injuriam, sed legitime vindicare.

VIII. *Injurias ad se delatas, quibus præcipue bono publico nocetur nocetur Magistratus sine cunctatione debito modo, vindicet.*

Pars namq; præcipua officii Magistratus in eo consistit, ut justè defendat bonos, & eos cum primis, quibus patrocinium debet & coerceat malos, bonis insultantes. Secus injustitiam distributivam impingitur; boni injuste premuntur & mali ad flagitia magis stimulantur, ipsaq; Respublica suis his fulcris destituta, corrui.

IX. *Injuria non fit Volenti.*

Quia aliàs malum quis vellet, quod absurdum; & quia ut agere justa est voluntarium, sic pati injuriam erit invitum. Fieri tamen potest interdum, ut etiam volenti fiat injuria v. g. si quis virginem consentientem insciis parentibus secum abduceret; aut si armiger sauli mandanti manus injecisset: aut si subditis ad vitia pronis omnis permitteretur peccandi licentia. His omnino volentibus magna fieret injuria. Sed distinguunt hæc Ethici inter voluntatem rite compositam & defectu laborantem: inter absolutam & conditionatam: expressam

& tacitam. Itemq; inter injuriam veram & apparentē,
Vide D. Christ. *Matth. Disp. Eth. 4. Coll. 3. VVendle-*
rum in Ethica Heiderum & alios.

X. Injuriā inferre est majus malum, quam eam pati.

Quia majori cū vitiositate & vituperio est cōjuncta:
provenit ex injustitiæ habitu: pati verò ex dispositione
tantum: hinc Imperator Alexander dicere solebat: malo
ferre quam inferre, & quia ex perpeffione injusta plus
gloriæ & solatij quam injustā illatione resultat.

Juveni pio, modesto, eruditionis ac Virtutis studioso.

Discipulo suo multum dilecto

Cælestis gratiæ incrementa!

Dedita *justitia* mens, & sibi conscia recti
Nulla, Deo fati tela regente, timer.

Vir qui *justitia* solido munimine tectus,
Recta facit, nil huic sors mala, visq; nocet.

Cuiq; suum tribuens, non ledit, vivit honestè,
justè commutat, distribuitq; bene!

Hæc stant orbis opes, virtus & summa potestas
Nititur hoc fulcro, quo recidente, ruit

Præmetiis, Hillmanne, bonis Tibi justa probari
Innuis, & messis spem superesse bonam.

Gratulor achortor, *justis* his moribus instas,
Firmius ut juris consolidetur opus.

Splendida *justitia* quondam ceu stella micabis
Contra & vim fati *Vir* benè *rectus* eris.

Fiat id! & Numen studiis benedicat ab alto,
Ut *juris* cultor, *præses* & esse queas!

Paterno animo precatur & sovet Præses.

Dicere *Justitiam* nos, chare *Hillmanne* monebas
Erudiens linguis cum *Pietate* bonis.

Justitia specimen doctum nunc edere tentas,
Justitia quondam *Doctor* ut esse queas

Justus retribuat DEUS hoc Tibi! jamque valeto
Sis memor hinc nostri, nos sumus usque Tui.

ad quod Tibi, præceptor fidelissime, pro fidelis in-
stitutione tua gratias ex animo precor

Johannes Christianus Cahlenus. Hall. Sax.

65604

Handwritten text, possibly a title or description, partially obscured by the label.

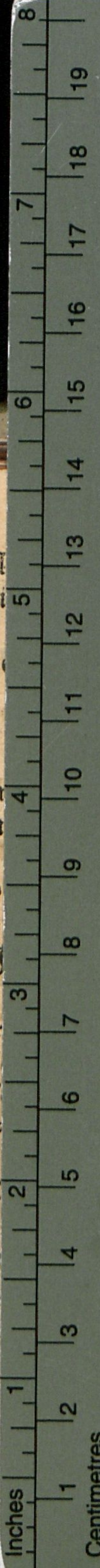
ULB Halle
007 397 542

3

VD 17

B.I.G.

Farbkarte #13

Fortunante CHRISTO!

XERCITATIONUM ETHICARUM
Ad Lib. V. Ethic. Nicom. Aristot.
SEPTIMA,
De
JUSTITIA,
quam
PRÆSIDE,
Dn. FRIDERICO CAHLENO,
M.P.L. C. Gymnasij Rectore, Præcepto-
re suo æviternum colendo, tueri
pro virili conabitur
GOTTFRIDUS HILLMANNUS
Camentio - Lufatus,
A. D. 10. Januarij, A. O. R. clō Iōc LIX
In Auditorio Majori
horis ab 11X. matutinis.

JENÆ,
Prelo Sengenvaldiano.

